

2002

titel:	'Deltametropool gebaat bij duidelijker regionale identiteit Randstad'
medium:	Geografie
datum:	januari-2002
auteur:	E. Meijers

'Deltametropool gebaat bij duidelijker regionale identiteit Randstad'

Decennialang is 'de Randstad' een kernbegrip in de Nederlandse planologie geweest. Tot samenhangende visies op de ruimtelijke ontwikkeling van dit gebied heeft dat echter niet geleid. Een kentering lijkt nu zichtbaar. Gedwongen door de toenemende internationale concurrentie willen de steden in de Randstad meer samenwerken en zich internationaal profileren als Deltametropool. Zo'n positionering heeft alleen kans van slagen als de inwoners zich Randstedelingen gaan voelen.

In de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening wordt de Randstad gepresenteerd als één stedelijk netwerk van internationaal niveau. Hiermee wordt ingespeeld op het besef dat er een zekere kritische massa nodig is om de concurrentie met andere stedelijke regio's succesvol te kunnen aangaan. Onder de naam Deltametropool willen de steden komen tot meer ruimtelijke samenhang. Niet langer wordt er gestreefd naar complete individuele steden, maar naar een compleet netwerk van verschillende steden, ofwel een complete stad op hoger schaalniveau. Gezamenlijke planvorming moet leiden tot een compleet programma aan woon- en werkmilieus, voorzieningen, parken en vervoersmogelijkheden op regionaal schaalniveau. De uitvoering van deze ideeën is kansrijker dan voorheen, omdat ze recht doen aan de wensen van de bestuurders in de randsteden zelf. Zij hebben zich verenigd in de Vereniging Deltametropool.

Of de Deltametropool een succes wordt, hangt niet alleen af van de bereidheid tot samenwerking van bestuurders. Ook de inwoners zijn van belang. Zij moeten via hun verplaatsings- en communicatiepatronen de Randstad als één stedelijk netwerk laten functioneren. Zij zullen hun blikveld moeten verruimen. Voor het vervullen van hun woon-, werk-, winkel- en recreatiebehoeften moeten ze zich niet alleen in hun eigen woonplaats oriënterend, maar ook daarbuiten. Zij zullen een Randstadwijde 'ruimtelijke scope' moeten ontwikkelen. Daarvoor moeten zij zich meer gaan vereenzelvigen met de Randstad. Wanneer een Amsterdammer, Rotterdammer en Hagenaar zich als Randstedeling met elkaar verbonden zouden voelen, zou dat een succesvolle internationale positionering van de Randstad als één stedelijk netwerk sterk bevorderen. Bestaat er zoiets als een Randstedelijke identiteit?

Identiteit

Mensen en gebieden ontleen een identiteit aan eigenschappen waarmee zij zich kunnen profileren ten opzichte van anderen. Daardoor ontstaan er een onderscheid tussen 'wij' en 'zij', en komt het eigene van het 'ik' en 'wij' naar voren. Iedereen behorend tot de 'wij-groep' deelt een aantal gemeenschappelijke kenmerken met andere groepsleden. Deze kenmerken zijn stereotypisch verschillend van de kenmerken van de leden van de 'zij-groep'. Wanneer de verschillende groepen gedefinieerd worden op basis van geografische kenmerken, kan gesproken worden van een ruimtelijke identiteit. Zo ontleent men een identiteit aan de buurt, de wijk, de plaats, de streek en het land waar men geboren is of waar men woont.

Welke identiteit dominant is, wordt bepaald door degene ten opzichte van wie men zich moet identificeren. Tegenover een Fransman voelt een inwoner van Den Haag zich Nederlander, tegenover een Amsterdammer een Hagenaar en tegenover een Fries een Hollander.

Identiteiten liggen niet voor altijd vast; ze kunnen veranderen en zich ontwikkelen. Zo kunnen buitenlanders zich Nederlander gaan voelen. Meestal identificeert men zich sterker met een gebied naarmate men er langer woont, werkt of recreëert. Wel heeft de kindertijd vaak een grotere invloed op de identiteit dan latere levensfasen. Wanneer mensen over een verschillende identiteiten beschikken en nieuwe identiteiten kunnen ontwikkelen, zouden de inwoners van de Randstad dan ook een Randstadidentiteit hebben of aan het ontwikkelen zijn?

Randstadsymbolen

Wanneer een identiteit gekoppeld wordt aan een gebied, spelen de karakteristieken daarvan een belangrijke rol bij het al dan niet ontstaan van een regionale identiteit. Om na te gaan in welke zin de Randstad een regionale identiteit heeft, biedt het werk van de Finse geograf Paasi een bruikbaar kader. Hij onderscheidt vier fasen in de ontwikkeling van een

regionale identiteit. Deze zijn onderling afhankelijk en kunnen tegelijkertijd voorkomen; er is geen sprake van een vaste volgorde. Wat kan de toepassing van Paasi's fasen ons leren over de ontwikkeling van een Randstedelijke regionale identiteit?

Paasi's eerste fase is de ontwikkeling van territoriale vorm van een regio. Hierbij zijn grenzen van groot belang. Alhoewel veel mensen een aardig idee hebben van wat er bij de Randstad hoort en wat niet, heeft er nooit een officiële gebiedsafbakening plaatsgevonden. Verschillende actoren hanteren verschillende afbakeningen. Vooral over de grenzen bestaat geen duidelijkheid: wat hoort er nog net wel bij en wat net niet? Ook is de territoriale vorm van een regio geen statistisch gegeven. Dat blijkt uit de recente beslissing van het kabinet om voortaan ook de Drechtsteden, Almere en Amersfoort tot de Randstad te rekenen. Het ontbreken van een duidelijke en officiële territoriale vorm van de Randstad is niet bevorderlijk voor het ontstaan van een regionale identiteit, omdat het onderscheid tussen 'wij' (binnen de Randstad) en 'zij' (daarbuiten) erdoor bemoeilijkt wordt. Juist dit onderscheid is de kern van een identiteit.

De tweede fase van Paasi is de vorming van regionale symbolen. De naamgeving en het afbeelden van de regio op kaarten zijn daarbij belangrijke onderdelen. Daarnaast gaat het om symbolen zoals vlaggen en bouwwerken. Van zulke symbolen gaat een sterk identificerende werking uit. De meeste in de Randstad voorkomende symbolen zijn niet gelieerd aan de Randstad, maar aan individuele steden (bijvoorbeeld de grachten van Amsterdam, de Erasmusbrug in Rotterdam, het Haagse Binnenhof) of aan Nederland als geheel (bijvoorbeeld de mainports Schiphol en Rijnmond). Het is zeer de vraag in hoeverre lokale symbolen of nationale symbolen kunnen gaan functioneren als symbolen voor de Randstad. Eigenlijk heeft de Randstad slechts twee onlosmakelijk met elkaar verbonden symbolen. Deze worden uitgedrukt in de naamgeving en op kaarten, namelijk de morfologische vorm (een lint van steden aan de Rand van een open gebied) en het Groene Hart. Vooral de sterke gevoelens die het Groene Hart opwekt in discussies over ruimtelijke ontwikkelingen in dit gebied, duiden op een sterke identificerende kracht.

De introductie van het begrip 'Deltametropool' in de plaats van 'Randstad', zoals in de Vijfde Nota gebeurt, is hierbij interessant. Als de naam 'Randstad' verdwijnt, gaat een symbool (de morfologische vorm van het stedensysteem) verloren maar wellicht is dit niet zo erg: men kan zich immers afvragen in hoeverre het nog terecht is om te spreken van een Rand gezien de gestaag voortschrijdende bebouwing van het Groene Hart. Ook schuilen er nieuwe symbolen in de naam 'Deltametropool'. Nadrukkelijk wordt daarin een link gelegd met waterstromen en daarmee met de plaats van de Randstad in Noordwest-Europa, terwijl ook de pretenties en potenties van het gebied duidelijk worden: een metropool willen zijn.

Randstadinstituties

De derde fase van Paasi betreft de institutionele vorm. Het gaat hierbij om de opkomst van instituties (publieke, maatschappelijke en private organisaties) op het niveau van de Randstad. Op dit punt is een duidelijke trend van schaalvergroting waarneembaar: instituties organiseren zich steeds meer op hogere ruimtelijke schaalniveaus, waarbij functionele overwegingen belangrijker worden dan bestaande natuurlijke grenzen. De opkomst van bijvoorbeeld regionale opleidingscentra (roc's) en regionale kamers van koophandel illustreren deze trend. Deze schaalvergroting gaat tot op heden echter meestal niet verder dan het stadsgewestelijke schaalniveau. De Randstad is nog maar voor een zeer beperkt aantal instituties een territoriaal organiserend principe. Dit heeft zijn weerslag op de identiteit. De Randstad wordt door alle instituties die men in het dagelijks leven tegenkomt, niet gereproduceerd. Men komt het begrip weinig tegen en zal zich er dan ook minder mee gaan vereenzelvigen.

De laatste door Paasi onderscheiden fase betreft het 'wortelen' van de regio in de ruimtelijke structuur en het sociale bewustzijn. Opmerkelijk genoeg komt de Randstad hier goed uit. Zo figureert de Randstad in allerlei beleidsdocumenten - zeker niet alleen de ruimtelijke - als relevant concept. Maar ook in het dagelijks spraakgebruik wordt het Randstadconcept gebruikt. Voor veel mensen is het een concept om hun ruimtelijke vormgeving te structureren. De Randstad behoort voor velen tot de mental map. Deze wijdverbreide inburgering van het Randstadconcept is voornamelijk aan planologen te danken: het behoort tot de kern van de Nederlandse planning doctrine. Maar ook op andere terreinen is het idee van de Randstad sterk gestimuleerd, bijvoorbeeld het beeld van de Randstad als economische motor van Nederland.

Een Engelse geograaf Keating onderscheidt een aantal dimensies aan regio's die vrijwel gelijk zijn aan die van Paasi, maar voegt nog een politieke dimensie toe. Hij wijst ondermeer op de rol van politieke partijen. Wanneer bijvoorbeeld politieke partijen de Randstad als politieke arena beschouwen, er Randstedelijke vraagstukken op de politieke agenda staan en er Randstedelijke verkiezingen zouden zijn, zou dat de regionale identiteit versterken. Immers, er zou een signaal worden afgegeven dat men problemen en belangen deelt met mede-Randstedelingen. Een wellicht nog belangrijker onderdeel van de politieke dimensie is de rol van de media waaraan een sterke identificerende werking wordt toegekend.

Zowel op nationaal als op regionaal niveau zijn er geen politieke partijen die zich specifiek richten op de Randstad. De nationale politiek domineert de regionale en lokale verkiezingen zelf. Randstedelijke vraagstukken staan wel op de

agenda van de nationale politiek, den bijvoorbeeld aan de bereikbaarheidsproblematiek.

Bij de media is de opkomst van regionale omroepen belangrijk. Een Randstadzender is echter nooit van de grond gekomen. Zenders als AT5, TV West en TV Rijnmond zijn gericht op individuele steden of stadsgewesten. Ook de geschreven media zien de Randstad niet als doelgroep. Er zijn geen kranten met nieuws gericht op de Randstad. Blijkbaar is het voor een inwoner van Den Haag niet interessant wat er in Rotterdam gebeurt.

Beperkt Randstadgevoel

Al met al gaat er van de Randstad op dit moment dus slechts een beperkte identificerende werking uit: het ontbreekt aan een duidelijke territoriale vorm, er zijn slechts enkele symbolen met de Randstad verbonden, er zijn vrijwel geen instituties (waaronder de in dit verband belangrijke media) die de Randstad als territoriaal organiserend principe hanteren, en de Randstad vormt vrijwel geen politieke arena. Daarom is het opvallend dat het concept Randstad wel een gevestigde plaats heeft gekregen in ons ruimtelijke en sociale bewustzijn.

Overigens is het niet zo dat het bestaan van een regionale Randstadidentiteit zich slecht zou verhouden met het bestaan van lokale identiteiten. Binnen een stedelijke netwerk biedt juist een diversiteit aan lokale identiteiten een potentiële meerwaarde. Waar het hier echter om gaat is dat er, naast lokale identiteiten, een additionele regionale identiteit zou moeten ontstaan die het functioneren van de Randstad als één stedelijk netwerk mogelijk maakt. Vooralnog zijn de mogelijkheden daarvoor beperkt, wat de samenhang in de regio niet bevordert.

Hiermee onderscheidt de Randstad zich van regio's als Friesland, Vlaanderen en Catalonië; regio's die nog al eens worden gebruikt worden om de opkomst van regionale identiteiten in Europa te illustreren. Vooral in de twee laatste gebieden heeft een sterke regionale identiteit bijgedragen aan een ruimtelijke en economische heroriëntatie.

Wil de Randstad succesvol gaan functioneren als één stedelijk netwerk, dan is het noodzakelijk dat de bewoners het gevoel hebben deel uit te maken van die Randstad. Zo'n gevoel is bovendien nodig om aan het Randstedelijk concept - de Deltametropool - een werkelijk metropolitane invulling te geven. Zover is het echter nog niet. De Randstedeling voelt zich voorlopig nog geen Deltametropolist.

Evert Meijers, onderzoeksinstituut OTB, TU Delft